

Kongres s nádechem revoluce: ohlédnutí za 39. mezinárodním kongresem IBBY v Terstu

Tereza Pařízková

PdF UP v Olomouci, tereza.parizkova02@upol.cz

Mezinárodní nevládní organizace IBBY (International Board on Books for Young People, v češtině známá jako Mezinárodní sdružení pro dětskou knihu) sdružuje lidi z celého světa, kteří pracují s literaturou pro děti a mládež. Posláním IBBY je již od jejího oficiálního vzniku v roce 1953 umožnit dětem setkávat se s knihami a obklopovat se jimi. Klíčová myšlenka zůstává za ta léta stále stejná, totiž že přístup ke kvalitním knihám by měly mít všechny děti na světě.

V současnosti organizace IBBY sestává z 84 národních sekcí, které jsou úzce provázány a vzájemně se ve svých činnostech podporují. Jednou za rok se mohou aktéři a aktérky národních sekcí setkávat na jednodenní mezinárodní konferenci, konané na jaře v rámci knižního veletrhu zaměřeného na literaturu pro děti a mládež, který se uskutečňuje v italské Bologni. A jednou za pár let na sebe malá konference převezme podobu velkého kongresu. Tak se stalo i na sklonku léta 2024 v italském Terstu.

Poslední 39. mezinárodní kongres IBBY se uskutečnil v termínu od 30. 8. do 1. 9. 2024 ve velkorysých prostorách největšího konferenčního komplexu italského regionu Furlansko-Julské Benátsko. Podtitul kongresu naléhavě vystihoval poslání celé organizace – *Přidejte se k revoluci! Dobré knihy každému dítěti* (Join the revolution! Giving every child good books). I po více než sedmdesáti letech fungování IBBY zůstává toto téma stále aktuální.

IBBY sdružuje především lidi působící ve školách, knihovnách, knihkupectvích, akademickém prostředí, ale i samotné tvůrce a tvůrkyňe knih s intencí oslovovat děti,

mládež a dospívající. Když se pak na jednom místě sejdou lidé se stejným zápallem pro dětskou literaturu, kteří jsou ochotni sdílet osvědčené postupy a své jedinečné zkušenosti, už to samo o sobě je zárukou, že vznikne prostor pro vzájemnou inspiraci.

Program kongresu byl uspořádán do panelových diskuzí, kulatých stolů a posterových prezentací. Mimoto sestával i ze setkání ve velkém sále během přednášek hlavních řečníků kongresu. Kromě jiných vystoupil i známý britský spisovatel Michael Rosen¹. Autor označil všechny, kdo pracují s dětskou knihou, za „hybatele“ – tedy osoby, které mají jedinečnou příležitost zprostředkovávat a zpřístupňovat kvalitní knihy čtenářům. Jak Rosen podotkl, autoři a autorky ztrácejí moc nad svými texty v momentě, kdy je kniha vydána. A je to právě celek lidí pohybujících se v prostředí knih pro děti, kteří po vydání knihy přebírají otěže a mají zásadní vliv na její přijetí. Vedle rodičů a prarodičů mezi ně patří například i učitelky a učitelé ve školách. Rosenův emancipační projev měl na setkání členstva IBBY své nezastupitelné místo. Organizace totiž funguje na bázi dobrovolnictví, a je tedy klíčové podporovat motivaci všech zúčastněných, tak aby se i nadále dařilo naplňovat její poslání.

Předsedou české sekce IBBY je Petr Eliáš, překladatel a šéfredaktor nakladatelství Albatros. V současnosti sestává česká sekce zhruba z 80 členů – polovinu tvoří individuální členové a polovinu instituce (nakladatelé a knihovny). Česká sekce IBBY se pyšní již třicetiletou tradicí výroční ceny Zlatá stuha, která oceňuje tvůrkyňe a tvůrce knih pro děti a mládež. V roce 1980 se kongres IBBY konal dokonce v Praze.

Panelové diskuze probíhaly ve stejném čase paralelně na několika místech. Mnoho příspěvků bylo praktického charakteru, jako v případě knižního formátu silent books, se kterým se v českém prostředí teprve začínáme seznamovat.² Jak pracovat s knihou, v jejíž sazbě se objeví pouze pár slov, nebo dokonce vůbec žádná? Jak číst knihy, které obsahují pouze vizuální doprovod? Obrovskou výhodou tzv. tichých knih je schopnost oslovit čtenářstvo napříč hranicemi – může jim porozumět kdokoli a kdekoli na světě. Dá se u takových knih hovořit o čtení a předčítání? Jednoznačně. Jak ostatně potvrdila případová studie pedagožky a autorky Lucii Schiralli z jedné italské základní školy, knihy beze slov skvěle fungují například v mezinárodních třídách či kolektivech, ve kterých se vyskytují děti, které dosud neovládají většinou jazyk skupiny.

Příspěvek Macareny Garcíi-González, Marty Roig a Ignacii Saony se týkal tématu dětských porot literárních soutěží. Je zcela běžné, že čtenářstvo ve věku dětí, tedy těch, kterým jsou knihy pro děti a mládež přímo intendovány, se v porotách udělujících literární ceny vůbec nevyskytuje. Zdá se, že literární poroty jsou určovány autoritou,

¹ Michael Rosen (nar. 1946) je autorem více než stovky knih pro děti a dospělé. Proslul obrázkovou knihou *We're Going on a Bear Hunt*. Text knihy je v anglofonních zemích notoricky známou říkankou, která se dočkala celé řady zpracování. Knihu ilustrovala Helen Oxenbury. Překladu do češtiny se zatím nedočkala žádná z Rosenových knih. Michael Rosen obdržel v letošním roce (2026) cenu Hanse Christiana Andersena.

² Z poslední doby můžeme vzpomenout na autorskou knihu Martiny Trchové s názvem *Babi*, která vyšla v roce 2023 v nakladatelství Host. V únoru 2024 dorazila ohromující zpráva, že kniha *Babi* získala zvláštní uznání na Bologna Ragazzi Awards 2025. Nakladatelství Portál například rozšiřuje nabídku tichých knih o překlady ze zahraničí.

kerou zastupují především dospělí. Může být dětské čtenářstvo expertem na dětskou literaturu? Jak je možné posuzovat knihy určené dětem a mládeži, pokud se jako dospělí již nenacházíme v této věkové kategorii? Autorky příspěvku ve svém výzkumu podrobně sledovaly literární soutěže po celém světě, které jsou významné právě rozhodujícím hlasem dětské poroty. První z nich se objevily již v 80. letech minulého století v Belgii (De Leesjury) a Velké Británii (Children's Book Award). Jejich počet v průběhu let stoupá, přičemž největší nárůst byl zaznamenán po roce 2015. Prostřednictvím dotazníkového šetření autorky dospěly k závěru, že dětská porota je nejčastěji oslovována v rámci školy, dále pak knihovny a čtenářskými kluby. Téměř třetina dětí je do poroty nominována přímo, a to buď individuálně, nebo jako celá rodina. Zajímavé bylo zjištění, jakým způsobem je koncipována odměna pro mladé porotce a porotkyně. Veškerá kompenzace je nefinančního charakteru. Zahrnuje například knižní odměny, setkání s autory a autorkami, vstupenky na literární akce, zajištění dopravy a vstupu na slavnostní vyhlášení, certifikáty a občerstvení. Z výsledků kvantitativního šetření autorek vyplývá, že překvapivých 38 % porotců a porotkyň za svou práci není ohodnoceno žádnou nefinanční odměnou, tedy není ohodnoceno vůbec.

V Česku je názor dětí každoročně vyslyšen v Anketě o nejoblíbenější knihu v soutěži Kniha dětského srdce, cena V. F. Suka. Děti v knihovnách po celé republice hlasují o své nejoblíbenější knize, kterou v uplynulém roce přečetly, přičemž rok vydání není striktně určen uplynulým rokem. Není možné opomenout ani iniciativu Nezletilí kritici, která na facebookovém profilu a také webových stránkách zveřejňuje recenze dětí na současnou literaturu pro děti a mládež. Nezletilí kritici byli oceněni Zlatou stuhou za rok 2023. V návaznosti na potřebu vícero příležitostí pro vyslyšení hlasu dětí vyhlásilo v loňském roce olomoucké dětské knihkupectví Zlatá velryba první ročník literární soutěže pro děti. V porotě soutěže byl jediný dospělý člen, jinak samé děti.

Součástí kongresu byla také slavnostní večeře uspořádaná na oslavu vyhlášení ceny Hanse Christiana Andersena za rok 2024. Tato významná literární cena je udělována od roku 1956 a v roce 1966 byla rozdělena do dvou oblastí – za literární a za výtvarnou tvorbu. Každý rok tak cenu obdrží hned dva lidé.³ V Terstu cenu převzali rakouský spisovatel Heinz Janisch a kanadský ilustrátor Sydney Smith⁴. Druhý z autorů ve své děkovné řeči hovořil například o dovednosti, jež jako tvůrce obrázkových knih považuje za nejdůležitější – předvídání emocionální odezvy čtenáře. Jak se bude čtenář cítit, když otočí stránku? Smith zároveň cítí velkou zodpovědnost, kterou na sebe autorstvo bere tím, že je zváno do jakéhosi posvátného prostoru – večerního rituálu před spaním, komunitního kruhu ve třídě či předčítání v knihovnách. Autoři a autorky svá slova

³ Cenu Hanse Christiana Andersena v minulosti převzali následující čeští tvůrci a tvůrkyně: Jiří Trnka, Bohumil Říha, Květa Pacovská a Petr Sís.

⁴ Zatímco v českém překladu nevyšla žádná z knih od Heinze Janische, s tvorbou Sydneyho Smitha se máme možnost setkávat již několik let. Pro autora přelomové dílo *Kytičky ulice*, kniha beze slov kanadského básníka JonArna Lawsona se Smithovými ilustracemi, vyšla v českém vydání roce 2016 v nakladatelství 65. pole (v edici Políčko).

propůjčují, aby je mohli pronášet ostatní, a slova tak mohla doputovat k dětem. Věty, které má dítě možnost poprvé slyšet od někoho, kdo do té chvíle možná nenašel ta správná slova. A právě takový dar knihy mají.

Česká republika měla v programu jediné zastoupení, a to v podobě příspěvku věnovaného výzkumu v oblasti tvůrčího psaní. Autorka tohoto textu v něm představila výsledky semináře tvůrčího psaní realizovaného na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, který byl určen budoucím učitelům a učitelkám českého jazyka a literatury.

Jubilejní 40. mezinárodní kongres IBBY se uskuteční v termínu od 6. do 9. 8. 2026 v kanadské Ottawě. Téma konference *Naslouchání hlasům druhých* (Listening to Each Other's Voices) akcentuje schopnost a ochotu opravdového naslouchání příběhům a hlasům druhých, a to v jakémkoli jazyce či podobě. Komise IBBY považuje naslouchání za čin odpovědnosti. Zpracovávat, co slyšíme – rozumem i citem –, znamená proplétat a dotvářet bohatou síť zkušeností. Literatura otevírá dětem bezpečný prostor, v němž mohou vyslyšet hlasy druhých.